

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
“NAXÇIVAN” UNİVERSİTETİ
FƏNN SİLLABUSU

Təsdiq edirəm:

Kafedra müdiri: N.Məmmədova

" " sentyabr 2022-ci il

Fənnin Təsviri	Fənn (adı,krediti)	<u>Azərbaycan dilinin fonologiyası tarixi</u>
	Fakültə	Pedaqoji
	İxtisas	Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimliyi
	Kurs	IV
	Səviyyə (bakalavriat, magistratura)	Bakalavr
	Semestr	Payız, 2022-2023-ci tədris ili, I
	Təlimçi	Xuraman Tapdıq qızı Hacızadə
	E-mail:	xuraman-hacizade@mail.ru
	Tel:	0552773447
	Dərs günləri və saatları	I gün 3-cü saat (alt həftə), II gün 1-ci saat, III gün 2-ci, 3-cü saat,
Dili	Azərbaycan	
Baza/Seçmə	Bölmə	
Tələb olunan dərsliklər və dərs materialları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984. 4. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996. 5. Qurbanov A.M. Müasir Azərbaycan ədəbi dili. Bakı, 2003. 6. Qurbanov A.M. Azərbaycan dilçiliyi problemləri. I cild. Bakı, 2004. 7. Həsənov H. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1999. 8. Rəcəbli Ə. Azərbaycan dilçiliyi. Bakı, 2007. 9. Seyidov Y. Dilçiliyin nəzəri və tətbiqi problemləri. Azərbaycan dilçilik elmini yaradanlar və inkişaf etdirənlər. Bakı, 2007. 10. Tağızadə Z.X. Eksperimental fonetikaya giriş. Bakı, 1970. 11. Verdiyeva Z. Eksperimental fonetika. Bakı, 1981. 12. Veyselov F. Fonetika və fonologiya məsələləri. Bakı, 1993. 13. Yusifov M. Azərbaycan dili fonetikasının əsasları. Bakı, 2012	
İstifadə ediləcək web səhifələr	Vikipediya.az	
Fənnin xülasəsi	Azərbaycan dilinin fonoloji problemləri. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Azərbaycan dilçiliyində fonem problemi. Fonemin funksionallığı. Dilçiliyin digər yaruslarında fonemin qarşılıqlı öyrənilməsi məsələsi. Fonemlərin ardıcılığı, tarazlığı, fonetik, fizioloji-akustik, statistik təhlili	

Fənnin məqsədləri	Azərbaycan dilinin fonemlər sistemini öyrənmək. Fonemlərin sayı, fonem problemi məsələlərində dilçilikdəki mübahisələrlə tanış olmaq. Fonetik hadisə və qanunlarda fonemin rolu və əhəmiyyətini aydınlaşdırmaq. Azərbaycanlı dilçi alimlərin bu sahədəki tədqiqatları ilə yaxından tanış olmaq.	
Öyrənim nəticələri	Tələbələr kursu bitirdikdə Azərbaycan dilinin tonemlərini bir sistem halında fonetik-akustik, statistik cəhətdən analiz etməyi bacaracaqlar. Dil materialları üzərində təbiiqetməni həyata keçirə biləcəklər. Azərbaycanlı dilçi alimlərin elmi-nəzəri ədəbiyyatlarının məzmunu haqqında məlumatları olacaq. Azərbaycan dilçiliyində fonem problemi ilə bağlı məsələləri şərh etməyi bacaracaqlar.	
Tədris metodları	Mühazirə	Fənnə aid ümumi xarakterli məlumatlar verilir
	Qrup müzakirəsi	Tələbələrə fərdi mövzuda prezentasiyalar verilir və müzakirə aparılır
	Təcrübi məşğələ	Yeni mövzu əyani vəsaitlərin (PPT və video fayllar) nümayişi ilə izah edilməlidir
	Təhlili fəaliyyət	Aralıq və yekun imtahan zamanı tələbələrin mənimsənilmə səviyyəsi yoxlanılır və təhlil edilir
	Simulyasiya	Tələbələrə dərslərə aid fərdi tapşırıqlar verilməli və simulyasiya proqramlarından istifadə edilərək nəticələr qeyd edilməlidir
	Layihə	
	Digər	
Qiymətləndirmə	Mövzunun mənimsənilməsi	Faiz nisbəti(%) və ya bal
	Balların maksimum miqdarı – 100 bal 1.Semestr ərzində toplanan maksimum bal – 50 bal - Dərsdə davamiyyətə görə maksimum – 10 bal - Tələbələrin sərbəst işinə görə maksimum – 10 bal -Seminar (məşğələ) və laboratoriya dərslərinin nəticələrinə görə maksimum – 30 bal Seminar dərslərində tələbənin jurnalda ən azı 3 (üç) qiyməti olduğu halda ona tədrisin bu növü üzrə ballar hesablanır. əks təqdirdə ona bal hesablanmır. 2. İmtahan nəticələrinə görə maksimum – 50 bal 3. Fənnin mənimsənilməsi qaydası: Semestr ərzində imtahanın nəticəsinə görə toplanan balların cəmi 50-dən yuxarı olan tələbələr fənni mənimsəmiş hesab edilir. 51 baldan aşağı – “qeyri kafi” – F 51 – 60 - “qənaətbəxş” – E 61 – 70 – “kafi” – D 71 – 80 – “yaxşı” – C 81 – 90 – “çox yaxşı” – B 91 – 100 – “əla”	
	Cəmi	100
Qiymətləndirmə metodları	1. Sait fonemlərin təsnifatı (A.Axundov) 2. Samit fonemlərin təsnifatı (A.Axundov) 3. Dilçilikdə diftonqlaşma məsələsi. 4. Dilçilikdə fonemin müəyyənləşdirilməsi 5. Sait fonemlərin tədqiq tarixi 6. Samit fonemlərin tədqiq tarixi 7. Fonetikanın növləri. Sosial fonetika 8. Fonetik vahidlər (Nitq aparatı) 9. Sait fonemlərə aid keçidlər 10. Samit fonemlərə aid keçidlər 11. Sait fonemlərin fonomorfoloqiya 12. Samit fonemlərin fonomorfoloqiya 13. Samitlərin fonetik tarazılığı (ardıcılığı).	

	<p>14. Fonologiyanın əhəmiyyəti 15. Fonemlərin eksperimental tədqiqi 16. Kontrastiv fonologiya 17. fonosemantika 18. Sait fonemlərin statistik təhlili 19. Fonemlərin söz tərkibində bir-biri ilə əlaqə və münasibətləri: ahəng qanunu 20. Dilçilikdə geminat fonem məsələsi 21. Fuad Kazımov və fonologiya məsələləri 22. Ə.Dəmirçizadə 23. R.Sultanov 24. Q.Ələkbərli 25. F.Veysəlli 26. 1920-60-cı illərdə fonologiya 27. 1960-cı illərdən bu günə kimi fonologiya 28. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi 29. Fonemlərin fonetik əvəzlənməsi 30. Fonologiyaya həsr olunmuş ədəbiyyatlar</p>
	<p>Təqdimat: Slaydlarla hazırlanan mövzular təqdimat şəklində verilir və qiymətləndirilir</p>

Qaydalar	<p>Davamiyyət: Fənn üzrə ayrılmış bütün saatların 25%-dən çoxunda iştirak etməyən tələbə imtahana buraxılmır.</p> <p>Buraxılmış imtahan və ya tapşırıqlar: Tələbə planlaşdırılan təqdimatda və ya imtahanda iştirak edə bilməyəcəyi təqdirdə əvvəlcədən məlumat verməlidir. Tam sinif iştirakı və təyin olunmuş ev tapşırığını yerinə yetirilməsi gərəklidir.</p> <p>Tədqiqat işlərində, hazırlanmış layihələrdə istifadə olunan mənbələrə istinad verilməlidir. Bununla birlikdə, tələbə tərəfindən təhlil edilmədən, yalnız istinad və sitatlardan ibarət olan hər hansı bir tədqiqat işi qəbul edilə bilməz.</p> <p>Testlər zamanı köçürmə, təyin edilmiş qaydalara tabe olunmadığı təqdirdə tələbə imtahan nəticəsinin ləğv olunması ehtimalı daxil olmaqla cəzalandırılacaqdır.</p> <p>Təqdimatların / layihə sənədlərinin mövzuları fənni tədris edən müəllim tərəfindən əvvəlcədən müəyyənləşdiriləcəkdir. Müəllim ilə əvvəlcədən razılaşdırıldığı təqdirdə digər tələbələrə əməkdaşlığa icazə verilə bilər.</p>
-----------------	---

İlkin cədvəl

Həftə	Tarix (ilkin)	Mövzular (30 saat)	Dərslik / Tapşırıqlar / ədəbiyyat
1		<p>Azərbaycan dilinin fonologiyası tarixi fənninin mövzusu, məqsədi, vəzifələri, tədqiqat obyektii.</p> <p>Qısa icmal: Fənnin məzmunu, mövzusu, məqsədi, vəzifələri, tədqiqat obyektii. Fonologiya tarixinin dövrləşdirilməsi</p>	<p>1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984. 4. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996. 5. M.Yusifov. Azərbaycan dili fonetikasının əsasları. Bakı, 2012</p> <p>Tapşırıq: Fənnin məzmunu, mövzusu, məqsədi, vəzifələri, tədqiqat obyektini öyrənmək. Fonologiya tarixinin xronoloji ardıcılıqla xarakterizə etmək.</p>
2		<p>Azərbaycan dilçiliyində fonologiyanın öyrənilməsi tarixi. 1920-60-cı illər</p> <p>Qısa icmal: 1920-60-cı illərdə</p>	<p>1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı,</p>

		Azərbaycan dilçiliyində fonologiyanın öyrənilməsi. B.Çobanzadə, F.Kazımov, Q.Ələkbərli, M.Hüseynzadə Ə.Dəmirçizadə və b.	1984. 4. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996. Təpşırıq: B.Çobanzadənin həyatı və yaradıcılığı. Dilçi kimi fəaliyyəti.
3		1960-cı illərdən bu günə kimi Azərbaycan fonologiyası Qısa icmal: 1960-cı illərdən bu günə kimi Azərbaycan fonologiyası işlənmə səviyyəsi gözdən keçirilir. A.Qurbanov, A.Axundov, F.Veysəlli və b.	1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasını. Bakı, 1984. 4. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996.
4		Azərbaycan dilçiliyində fonem problemi Qısa icmal: Azərbaycan dilçiliyində fonem probleminə baxış. Müxtəlif nəzəriyyələr. F.Veysəllinin fonem haqqındakı fikirlərindən xüsusi ilə geniş söhbət açılır.	1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasını. Bakı, 1984. 4. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996.
5		Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi Qısa icmal: Azərbaycan dilinin fonemlər sisteminin işlənmə səviyyəsi. Fonemlərin tədqiqinin vəziyyəti	1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasını. Bakı, 1984. 4. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996.
6		Sait fonemlər Qısa icmal: Saitlərin tədqiqi. saitlərin fizioloji-akustik, fonoloji təhlili. Növləri, əmələ gəlməsi.	1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasını. Bakı, 1984. 4. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996. 5. M.Yusifov. Azərbaycan dili fonetikasının əsasları. Bakı, 2012
7		Samit fonemlər Qısa icmal: : Samitlərin tədqiqi. saitlərin fizioloji-akustik, fonoloji təhlili. Növləri, əmələ gəlməsi	1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasını. Bakı, 1984. 4. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996.
8		Fonemlərin təkamülü Qısa icmal: Azərbaycan dilinin fonemlərinin təkamülünü xronoloji ardıcılıqla izlənilməsi. M.Yusifovun bu sahədəki tədqiqatları əsas elmi mənbədir.	1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasını. Bakı, 1984. Təpşırıq: M.Yusifovun fonetika sahəsindəki tədqiqatları

			haqqında məlumat toplamaq
9		Fonemlərin statistik təhlili Qısa icmal: Azərbaycan dili fonemlərinin statistik təhlili. Fonemlərin nitqdə işlənmə tezliyi müşahidə edilmiş, nəticələr şərh edilir. A.Axundovun tədqiqatları əsas elmi mənbədir.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984. Tapşırıq: A.Axundovun fonetika sahəsindəki tədqiqatları haqqında məlumat toplamaq
10		Fonemlərin tarazlığı (ardıcılığı) Qısa icmal: Fonemlərin tarazlığı (ardıcılığı). Azərbaycan dilində fonemlərin uyuşmasının qanunauyğunluqları. Ahəng qanununun tədqiqi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984.
11		Fonem və fonem variantlarının fonetik əvəzlənməsi Qısa icmal: Fonem və fonem variantlarının fonetik əvəzlənməsi. Fonetik hadisələr azərbaycan dilçiliyində bu hadisələrin işlənmə səviyyəsi.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984. Tapşırıq: məndəki fonetik əvəzlənmələri müəyyənləşdirmək
12		Heca yaratmada fonemlər Qısa icmal: fonemlərin hecanın yaranmasındakı rolu. Hecanın növləri, tipləri. Azərbaycan dilindəki heca konstruksiyaları.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984. Tapşırıq: verilmiş heca tiplərinə aid nümunələrin hazırlanması
13		Fonosemantika Qısa icmal: Azərbaycan dilçiliyində fonosemantik problemlər. İntonasiya və vurğunun tədqiq səviyyəsi.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Müasir Azərbaycan dili. I cild. 2019 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 3. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984. Tapşırıq: Vurğu mövzusunda həsr edilmiş əsərlərlə tanışlıq
14		Azərbaycan dili fonemlərinin eksperimental tədqiqi Qısa icmal: Azərbaycan dilinin fonemlərinin eksperimental tədqiqi. Bu sahədə görülən işlərin məzmunu.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. Bakı, 1973. 2. Axundov A.A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984. 3. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996. Tapşırıq: Azərbaycandakı laboratoriyalar haqqında məlumat toplamaq.
15		Kontrastiv fonologiya Qısa icmal: Azərbaycanda Kontrastiv fonologiya məsələləri. Müqayisəli tədqiqin əhəmiyyəti. Azərbaycan dilinin fonemlərinin digər dillərlə müqayisəli tədqiqi.	Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı, 1996. Tapşırıq: A.Babayev, A.axundov, Q.ələkbərli, F.veysəllinin kontrastiv fonetika sahəsindəki tədqiqatları

--	--	--	--

Fənn müəllimi:

Xuraman Tapdıq qızı Hacızadə